

اسکون نشد

تاریخ

ایران

اللّٰهُمَّ ارحم الراحمين

لغوی ۲ - معراج

۱۴۷۶۷۲ - ۲۰۲۵۷۷

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

گروه حقوق

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

جایگاه ادله علمی در حقوق کیفری ایران

استاد راهنما:

دکتر حسین فخر

استاد مشاور:

دکتر حسن فرهودی نیا

نگارش:

محمد صادق آتابای

آبان ماه ۱۳۸۹

اصلاحات درون علمی بنام
موسسه پژوهش

۱۳۸۹/۹/۲۸

۱۴۷۶۷۲

تقدیر و تشکر

سپاس و ستایش خداوندی را که پروردگار جهانیان است و سلام و درود فراوان بر رسول پاکش که با رسالت خود راه روشنایی و خوشبختی را به جهانیان نشان داد.

از باب « مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ، لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ » بر خود لازم می دانم که از اساتید گرانقدر حقوق جزای دانشگاه تبریز آقایان دکتر حسین فخر، دکتر اسماعیل رحیمی نژاد و دکتر حسن فرهودی نیا کمال تشکر و قدردانی را بنمایم چرا که با راهنمایی ها و ارئه نظرات بخردانه خود مرا در نگارش این پایان نامه یاری نموده و در دوران تحصیل در دانشگاه تبریز علاوه بر درس علم و دانش، درس اخلاق و ادب نیز به من آموختند.

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم

که با تلاش و کوشش بی دریغ خود مسیر پیشرفت را برایم هموار

و

با دعا‌های خیر خود همواره آرامش بخش زندگیم بودند

نام خانوادگی دانشجو: آتابای	نام: محمد صادق
عنوان پایان نامه: جایگاه ادله ی علمی در حقوق کیفری ایران	
استاد راهنما: دکتر حسین فخر	
استاد مشاور: دکتر حسن فرهودی نیا	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: حقوق گرایش: جزا و جرم شناسی	دانشگاه: تبریز
دانشکده: علوم انسانی و اجتماعی تاریخ فارغ التحصیلی: آبان ۸۹	تعداد صفحات: ۱۱۴
کلید واژه ها: ادله ی علمی، اثبات، علم قاضی، کشف حقیقت، جرم	
<p>چکیده</p> <p>در فقه و حقوق موضوعه برای اثبات جرم ادله ی محدود و مشخصی که عبارتند از: اقرار، بینه، قسامه (در صورت تحقق لوث، برای اثبات قتل و جرح) و علم قاضی، بیان شده است. لکن با پیشرفت و گسترش علوم تجربی در زمینه های مختلف، روش های علمی و تجربی جدیدی مانند پزشکی قانونی (کالبد شکافی جسدی که علت فوتش مشکوک است)، انگشت نگاری، تشخیص هویت ژنتیکی، علوم آزمایشگاهی (برای تجزیه ی لکه ی خون، تعیین گروه خونی، نوع سم و مصرف الکل و مواد مخدر)، خط شناسی جهت تشخیص تحقق یا عدم تحقق جعل، عکس و فیلم های تهیه شده از مجرمین در حین ارتکاب جرم و غیره برای اثبات جرم پدید آمده اند که همه در کشف حقیقت و اقناع وجدان قاضی و اتخاذ تصمیم عادلانه ی وی مؤثر اند و می توانند به عنوان ادله ی جدیدی برای اثبات دعاوی کیفری قرار بگیرند. ولی از جهت دیگر التزام به شرع و قانون، مقتضی تحصیل جواز تمسک و استفاده از اینگونه ادله ی اثبات جرم می باشد.</p> <p>از نظر فقها و حقوقدانان اسلامی چهار دلیل ذکر شده، حجیت تجویز تمسک به ادله ی جدید برای کشف حقیقت و اثبات جرم را دارند ولی از آنجایی که بسیاری از این ادله در اعصار پیشین وجود نداشته یا شناخته شده نبوده اند سببی برای تعرض و اشتغال ذهن فقها و حقوقدانان برای بحث از تجویز یا عدم تجویز تمسک به اینگونه دلایل و نیز ماهیت و جایگاه حقوقی آن ها در بین سایر ادله نبوده است. اما در عصر حاضر با پیدایش شیوه های جدید کشف حقیقت، بازخوانی ادله ی شرعی ی اثبات جرم به منظور بررسی امکان تعمیم ادله ی موصوف و بهره گیری از ادله ی جدید ضرورت پیدا کرده است. از این رو هدف اصلی ما در این پایان نامه تأکید بر ضرورت استفاده از این ادله در راستای کشف و اثبات جرایم، بررسی جایگاه و ارزش اثباتی و نیز ماهیت حقوقی این ادله در حقوق کیفری ایران می باشد. فرضیات اساسی ما در این پایان نامه عبارتند از:</p> <p>۱- ادله ی اثبات جرم در حقوق کیفری ایران طریقت داشته و محدود به موارد مطرح در منابع شرعی و قانونی نیست و استفاده از ادله ی علمی جهت کشف و اثبات جرایم نه تنها مجاز بلکه لازم و ضروری است.</p> <p>۲- ادله ی علمی جدید در حقوق کیفری ایران علی رغم ارزش و اهمیتی که در کشف و اثبات جرایم دارند، صرفاً و به تنهایی نمی توانند مستند حکم قاضی قرار گیرند بلکه از لحاظ ماهیت حقوقی، قراین و اماراتی محسوب می شوند که عمدتاً در قالب نظریه ی کارشناسی مطرح گردیده و صرفاً می توانند طرق متعارفی جهت حصول علم قاضی محسوب شوند.</p>	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱- مقدمه.....	۲
۱-۱- بیان مساله.....	۲
۲-۱- سوالات تحقیق.....	۷
۳-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۸
۴-۱- سابقه تحقیق.....	۹

فصل اول: کلیات

۱- اهمیت علم حقوق و ادله اثبات دعوی در آن.....	۱۲
۲- تبیین مفهوم دلیل و ماهیت آن.....	۱۴
۳- انواع ادله.....	۱۶
۴- خصوصیات دلیل در حقوق جزا.....	۱۸
۵- مفهوم اثبات.....	۱۹
۶- اهمیت اثبات.....	۱۹
۷- وظیفه اثبات و اقامه دلیل در امور کیفری.....	۲۰
۸- مقایسه ادله اثبات دعوی در دعاوی حقوقی و کیفری.....	۲۱
۸-۱- جهات مشترک ادله در دعاوی حقوقی و کیفری.....	۲۱
۸-۲- جهات تمایز ادله در دعاوی حقوقی و کیفری.....	۲۲
۸-۲-۱- از جهت شخص استفاده کننده.....	۲۲
۸-۲-۲- از جهت هدف استناد.....	۲۲

۲۳ ..... ۸-۲-۳- از جهت کمیت

۲۴ ..... ۸-۲-۴- از نظر زمان تهیه

فصل دوم: نظام حاکم بر ادله در حقوق کیفری ایران

۲۶ ..... ۱- پیشینه تاریخی ادله اثبات جرم

۲۶ ..... ۱-۱- دوره دلایل آزاد

۲۷ ..... ۱-۲- دوره دلایل قانونی

۲۸ ..... ۱-۳- دوره نظام دلایل معنوی یا نظام اقناع وجدانی قاضی

۳۰ ..... ۱-۴- دوره دلایل علمی

۳۱ ..... ۲- کاربرد و قلمرو اثباتی ادله در دعاوی کیفری

۳۲ ..... ۳- سیستم حاکم بر ادله در فقه و حقوق ایران

۳۳ ..... ۳-۱- طریقت ادله اثبات دعوی

۳۴ ..... ۳-۲- صلاحیت قاضی در تعیین ارزش اثباتی ادله

۳۵ ..... ۴- حصری نبودن ادله در حقوق کیفری ایران

فصل سوم: اعتبار ادله علمی در حقوق کیفری ایران

۳۹ ..... ۱- مقدمه

۴۱ ..... ۲- تعریف ادله علمی

۴۲ ..... ۳- انواع ادله علمی

۴۲ ..... ۳-۱- انگشت نگاری

۴۴ ..... ۳-۲- تشخیص هویت ژنتیکی (DNA)

۴۵ ..... ۳-۳- چهره نگاری

۴۶ ..... ۳-۴- تشخیص مصرف الکل و مواد مخدر

۴۷ ..... ۳-۵- دوربین های فیلمبرداری و دستگاه های ضبط صوت

۴۸	..... ۳-۶- خط شناسی
۴۹	..... ۳-۷- معاینه ی محل
۵۱	..... ۳-۸- خون
۵۲	..... ۳-۹- لکه های منی
۵۳	..... ۳-۱۰- مو
۵۵	..... ۳-۱۱- ته سیگار
۵۵	..... ۳-۱۲- آثار تیراندازی
۵۷	..... ۴- ماهیت حقوقی ادله ی علمی
۵۸	..... ۴-۱- معنی و مفهوم قرینه
۵۹	..... ۴-۱-۱- حدود اعتبار قرائن
۵۹	..... ۴-۱-۲- دلایل تجویز استناد به قرائن جهت حصول علم
۵۹	..... ۴-۱-۲-۱- قرآن
۶۰	..... ۴-۱-۲-۲- روایات
۶۲	..... ۴-۲- معنی و مفهوم اماره
۶۳	..... ۴-۲-۱- اقسام اماره
۶۴	..... ۵- مفهوم و معنای کارشناسی
۶۵	..... ۵-۱- مبنای مشروعیت نظریه کارشناسی
۶۶	..... ۵-۱-۱- قرآن
۶۶	..... ۵-۱-۲- آراء و نظرات فقها
۶۶	..... ۵-۱-۳- بنای عقلا
۶۷	..... ۵-۲- مقایسه کارشناسی و شهادت در حقوق موضوعه
۶۹	..... ۶- ادله علمی و جایگاه آن در حقوق کیفری ایران

۷۱	۷- علم قاضی و جایگاه آن در حقوق کیفری ایران.....
۷۳	۱-۷- بررسی مفهوم علم .....
۷۳	۲-۷- مراد از علم در قضا و داوری.....
۷۴	۳-۷- کشف واقع و یقین فلسفی یا فصل دعاوی و علم عادی .....
۷۶	۸- ضوابط و شرایط اعتبار علم قاضی .....
۷۶	۱-۸- لزوم طرح مستندات علم در جلسه دادرسی .....
۷۶	۲-۸- لزوم ذکر مستندات علم در رأی .....
۷۷	۳-۸- لزوم متعارف بودن راه های حصول علم برای قاضی .....
۷۸	۹- راه های حصول علم قاضی .....
۸۰	۱۰- رویه ی قضایی .....
۸۰	۱-۱۰- تعریف رویه ی قضایی و میزان اعتبار آن.....
۸۱	۲-۱۰- تحلیل و بررسی رأی .....
۱۰۸	نتیجه گیری.....
۱۱۱	منابع و مأخذ .....

مقدمه

۱- مقدمه

۱-۱- بیان مسأله

یکی از جلوه های درخشنده ی معارف اجتماعی اسلام، احکام حقوقی و رسیدگی به دعاوی و اختلافات بین مردم است. یکی از موضوعات بسیار مهم در امر قضاوت نیز موضوع ادله ی اثبات جرم است. زیرا سرنوشت متهم و حفظ مصالح مردم از روی دلایل اقامه شده معلوم و مشخص می گردد و تأمین منابع و حفظ مصالح از هدف های اساسی حقوق اسلامی است که در امر قضاوت و دادرسی اسلامی بسیار مورد توجه می باشد تا هیچ مجرمی از چنگال عدالت فرار نکند و هیچ بی گناهی به ناحق گرفتار عقاب نگردد.

هدف قانونگذار از تصویب قانون و پیش بینی مجازات ها و برخورد با مجرمین در واقع حمایت از ارزش های مورد قبول جامعه و نیز حفظ نظم و امنیت در آن است تا در گرو آن مردم و جامعه به امور خود پرداخته و در همه ی جوانب مادی و معنوی به پیشرفت و تکامل برسند. اما از سوی دیگر اصل برائت و رعایت حقوق متهمین ایجاب می کند تا ما برای مجازات آن ها و محقق کردن دفاع اجتماعی به اثبات جرم آن ها بپردازیم.

برخی از فقها و حقوقدانان با استناد به آیات و احادیث و آثار سلف و نیز قاعده ی درءالحدود بالشبهات، طرق اثبات جرم را محدود به موارد منصوص در شرع دانسته اند و توسعه ی ادله ی اثبات را ناروا شمرده اند. از نظر آنان حاکم یا قاضی شرع جز به استناد ادله ی معهود شرعی یعنی بینه، اقرار و قسم نمی تواند حکم به ثبوت جرم و انتساب آن به متهم نماید. در مقابل، گروهی دیگر از صاحب نظران معتقدند که در منابع شرعی، دلیلی برای حصر ادله ی اثبات وجود ندارد. چون شرع اسلام نظام غایبات و

مقاصد و تأمین مصالح مشروع است. منطقاً مبادی و مقدمات چنین غایات و مقاصدی را نمی توان در چند دلیل یا طریق سنتی محصور نمود. مبنای اعتبار دلیل، کاشفیت آن از واقع است و هر آنچه کاشف از واقع باشد در مشروعیت استناد به آن برای اثبات وقوع جرم نباید تردید کرد. اصل حاکم بر مبادی و نیل به مقاصد، جواز توسل است و مستثنیات این اصل باید مستند به دلایل مستقن شرعی و قانونی باشد. در خصوص امر قضا مقصود مهم، رسیدن قاضی به اقناع وجدانی است. راه های رسیدن به اقناع و استقرار وجدان را به حکم خود وجدان نمی توان محدود به طرق خاصی نمود.

با گسترش علوم تجربی، پس از تجدید حیات علمی در اروپا، علم حقوق نیز از تأثیر این پیشرفت برکنار نماند و در مسیر روش علمی قرار گرفت و فلسفه ی حقوق نیز به موازات آن حرکت کرد. اما فلسفه ی حقوق امروز بیشتر سازشی است میان مکتب های گوناگونی که به طور مطلق و مجرد، متعارض به نظر می رسند. امروزه به جای تقویت جنبه های نظری بیشتر تکیه بر جنبه های عملی صورت می گیرد. زیرا کلیات نمی توانند مدت زیادی در برابر منطق قوی واقعیات مقاومت نشان دهند. مکتب هایی که در وضعیت های خاص و معینی پدید آمده اند، در برابر واقعیات و مقتضیات زمان رنگ باخته و از ارزش و اعتبار آن ها کاسته می گردد.

امروزه در حقوق غرب به جای هواداری از یک مکتب خاص، نظر حقوقدانان بر آن است که از دستاوردهای همه ی مکاتب با توجه به علم آمار و نتیجه گیری های آن بهره گیری کنند. ارزیابی این کیفیت ها و کمیت ها با توجه به نقش دستیاری کارشناسان مربوطه، روش های تحقیق را برای اطمینان به درستی و قابلیت هماهنگی عملی آن ها، یکسره دگرگون کرده و تحت تأثیر خود قرار داده است. زیرا نزدیک ترین راه برای درک حقیقت، روبرو شدن با واقعیت هایی از زندگی است که موجب یافتن راه حل های عینی می شود. هر چند بخش بزرگی از حقوق هنوز جنبه ی کیفی دارد و از قلمرو علم آمار

بیرون است، اما روز به روز با توجه به روش های آمار تحلیلی به آن ها جنبه ی کمی داده می شود و پایه ی مکتب های حقوقی را اغلب اندازه گیری های کمی و دستاوردهای اقتصادی تشکیل می دهد و دیگر این عقیده که امروز این علوم را به مجرد تعقل و صرف استدلال می توان شناخت طرفداری ندارد. حقوق وامدار و خریدار علوم تجربی و عقلی است. هر کشف تازه و نظریه ی جدید در این دانش ها به تحول حقوق کمک می کند و به دگرگونی آن خواهد انجامید. جهت اثبات این ادعا کافی است نگاهی به برخی از دوره های تکامل طرق اثبات جرم انداخته شود. یکی از این دوره ها دوره ی دلایل قانونی بود. در این دوره مأموران کشف جرم به هر وسیله ای سعی می کردند از متهم اقرار بگیرند زیرا اقرار دلیلی قانونی و عمدۀ بود و در بازجویی، گاه به حیلۀ و نیرنگ و گاه به شکنجه و زور متوسل می شدند. دادرسی نیز غیر علنی، غیر تدافعی و شفاهی بود. در حالی که علنی، تدافعی و کتبی بودن دادرسی از وثایق امنیت قضایی و از اصول غیر قابل تردید در حقوق بشر است. بعدها پژوهش های روانشناسی نشان داد که بسیاری از اقرارها و شهادت ها- به سهو یا به عمد- دروغ و بی اساس بوده و از آنجا که باتقواترین افراد نیز ممکن است- حتی از روی حسن نیت- به دروغ شهادت دهند، بنابراین حکمی هم که بر مبنای آن صادر شده بر خلاف حق و عدالت بوده است. زیرا عواملی چون: تهدید، تطمیع، فریب، ارعاب، نیرنگ یا قرابت و دوستی شدید با متهم، یا امراض روحی و روانی از قبیل: جنون، شهرت طلبی و یا انگیزه های اجتناب ناپذیری چون رهایی از شکنجه های غیر قابل تحمل و غیره همگی به سهولت، «متهم» و یا «شاهد» را وادار به اقرار و یا بخصوص در مورد «شاهد» او را ناگزیر از شهادت دروغ می کرده است. از این رو اقرار و گواهی، قاطعیت و موضوعیت خود را از دست داد و در مسیر نیل به حقیقت قضایی تا حد یک وسیله ی نسبی تنزل کرده، جنبه ی طریقت به خود گرفت، چنان که اصولاً در قوانین شرعی نیز دلایل جنبه ی طریقت دارد نه موضوعیت و دست قاضی در ارزیابی و سبک سنگین کردن

دلایل باز است.

«ولتر» فیلسوف فرانسوی در قرن هجدهم از جمله کسانی است که شیوه ی قاطع بودن اقرار و گواهی را سخت مورد انتقاد قرار داده و آن را مخالف با عدل و انصاف دانست. علاوه بر وی با انتقادهایی که از سوی سایر افراد به این روش صورت گرفت، دوره ی روش «دلایل قانونی» جای خود را به دوره ی «دلایل معنوی» یا «اقناع وجدان» قاضی داد. این جایگزینی عمدتاً به این دلیل است که غالباً افراد مردم در نشان دادن حالات روانی خویش صادق نیستند و همه یک نوع علامت را به کار نمی برند. از این رو در حقوق امروز، به خصوص دست قاضی جزایی در ارزیابی دلایل باز است. هر چند قاضی حقوقی نیز می تواند دلایل را ارزیابی کند و ارزش و اعتبار شهادت بسته به نظر اوست، ولی بیشتر از قاضی جزایی پای بند دلایل است. در حقوق امروز قاضی جزایی حتی می تواند متهمی را که به جرم خود اعتراف کرده بر اساس دلایل دیگر تبرئه کند. لذا اقناع وجدانی در امور کیفری باید همواره به نفع متهم تفسیر شود.

در یک قرن اخیر اکتشافاتی در علوم پدید آمده که موجب شده برخی، دوره ی دیگری را در دلایل حقوقی و کیفری پیش بینی کنند که در آن «دلایل علمی» جایگزین «دلایل قانونی» و یا «دلایل معنوی» شود و افراد متخصصی چون طبیب، روان شناس و جرم شناس به عنوان کارشناس مؤثر، دستیار قاضی شوند. مبنای این فرضیه، تجربه های علمی اواخر قرن گذشته درباره ی وقوع جرم هم از لحاظ دلایل و هم از جهت عوامل فردی و اجتماعی است. روان شناسی با همه ی شاخه های آن، پزشکی قانونی و روان پزشکی، استفاده از ضبط صوت، استفاده از فیلم و وسایل مخابراتی، انگشت نگاری، داروسازی، شیمی و کالبد شکافی جسدی که علت فوتش مشکوک است و غیره همه در پدید آمدن دوره ی «دلایل علمی» مؤثر بوده اند. اما علی رغم همه ی موارد مذکور، هنوز در قوانین دنیا قاضی مکلف به تبعیت از نظر کارشناس نیست. نظر کارشناس جنبه ی طریقت دارد نه موضوعیت. لذا در صورتی که عقیده ی

بودن شرع مقدس اسلام به شمار می رود.

ضرورت به کارگیری و استفاده از ادله علمی جدید جهت کشف حقیقت و اثبات بی گناهی یا مجرمیت متهمین امری پذیرفته شده و بدیهی است ولی نظر به اینکه این ادله جدیداً و با پیشرفت علم و دانش بشری ایجاد شده و روز به روز نیز بر تعداد آن ها افزوده می شود در گذشته در مورد ماهیت و ارزش اثباتی آن ها و نیز جایگاهشان در بین سایر ادله بحث نشده است لذا لازم می نماید ضمن بیان موارد کاربرد این ادله در کشف و اثبات جرایم، با دیدی حقوقی به آن ها توجه شده و ارزش اثباتی و جایگاه آن ها در بین سایر ادله در حقوق کیفری ایران بررسی شود. بدین منظور مطالعه ی خود را به سه فصل تقسیم کرده ایم:

- فصل نخست: کلیات

- فصل دوم: بررسی نظام حاکم بر ادله در حقوق کیفری ایران

- فصل سوم: اعتبار ادله علمی در حقوق کیفری ایران

۱-۲-سوالات تحقیق

۱- آیا در فقه و حقوق موضوعه، ادله ی اثبات جرم محدود به موارد مطرح و منصوص در منابع شرعی و قانونی (ادله ی سنتی) است و یا اینکه در نظام حقوق کیفری ما ادله ی جدید دارای ارزش و اعتبار می باشد؟

۲- آیا در حقوق کیفری ایران می توان ادله ی علمی جدید، همچون اثر انگشت، DNA و غیره را به عنوان دلیلی مستقل محسوب نموده و بر اساس آن ها حکم صادر نمود؟

۳- با توجه به احصاء شدن ادله ی اثبات جرایم در قوانین کیفری ما، ماهیت ادله ی علمی جدید چه بوده و چه جایگاهی در نظام حقوق کیفری ایران دارند؟

۴- نظام حاکم بر ادله ی کیفری ما از چه نظامی نشأت گرفته است؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از موضوعات آیین دادرسی کیفری ، ادله ی اثبات جرم است. دلیل ، وسیله ی اثبات واقعیت است. بنابر این ادله ی اثبات در امور کیفری از اهمیت خاصی برخوردار است. زیرا ارتکاب جرم موجبات اختلال در نظم جامعه و امنیت عمومی را فراهم می آورد و هدف دعوای کیفری کشف حقیقت و شناسایی مجرم واقعی به منظور اعمال مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی است که می تواند عامل مهمی در پیشگیری از جرم باشد.

از آنجایی که اثبات جرم و تحقق محکومیت کیفری در هیچ نظام حقوقی بدون دلیل امکان پذیر نیست لذا به طور یقین دلایل اثبات جرم در حقوق جزا نقش اساسی داشته و به لحاظ اهمیت فوق العاده ی آن ، بخش عمده ای از مباحثات علمی در زمینه ی مسائل کیفری به تحلیل اصول و قواعد آن اختصاص یافته است.

همانطور که می دانیم امروزه دانش بشری با سرعت روزافزونی در حال پیشرفت است به طوری که هر روزه کشف تازه و اختراع جدیدی صورت می گیرد. از آنجایی که نتایج بسیاری از این کشفیات و اختراعات در حوزه ی علم حقوق و مخصوصاً در زمینه ی کشف و اثبات جرایم کاربرد فراوانی دارد ، دانستن و تحقیق در خصوص ماهیت حقوقی و نیز ارزش اثباتی و جایگاه این ادله که از آن ها به ادله ی علمی تعبیر می شود امری بسیار مهم و ضروری می باشد.

۱-۴- سابقه ی تحقیق

همانطور که قبلاً نیز اشاره کردیم یکی از موضوعات بسیار مهم در درون دانش حقوق، بحث از ادله ی اثبات است زیرا تا زمانی که ذی حق نتواند وجود حقی برای خود یا ترضیع حق متعلق به خود را

ثابت کند آن حق برای او منشأ اثر نخواهد بود. به همین دلیل است که بحث از ادله ی اثبات و شیوه ی تحصیل دلیل و استفاده ی از آن از دیرباز موضوع بحث فقها و حقوقدانان قرار گرفته و کتاب های متعددی در این خصوص توسط آن ها نگاشته شده است. ولی باید بگوییم که به دنبال پیشرفت علم و صنعت و گسترش و تکامل جوامع بشری، همانطور که شیوه ها و روش های ارتکاب جرایم پیچیده شده، شیوه ها و روش های جدیدی نیز جهت کشف و اثبات جرایم ایجاد شده اند و ادله ی اثبات جرم دیگر محدود به ادله ی سنتی که موضوع بحث فقها و حقوقدانان بوده است نمی باشد.

علی رغم متعدد بودن کتاب هایی که در زمینه ی ادله ی اثبات نوشته شده، همه ی آن ها با فهرست ها و موضوعات مشابه و با روشی یکسان و تکراری صرفاً به بررسی و بحث در خصوص ادله ی سنتی و قواعد و احکام مربوط به آن پرداخته اند. همچنین در کتاب هایی نیز که در زمینه ی پزشکی قانونی و یا پلیس علمی به رشته ی تحریر در آمده، صرفاً به معرفی ادله ی علمی و بیان موارد کاربرد آن ها و طرح برخی مباحث تخصصی دیگر در مورد آن ها اکتفا شده و در هیچ یک از این کتاب ها در مورد اعتبار یا عدم اعتبار و نیز موقعیت و جایگاه حقوقی این ادله در حقوق کیفری ایران، به طور ویژه و خاص بحث نشده است.

البته کتاب ها و پایان نامه هایی در مورد علم قاضی و نیز طریقت یا موضوعیت داشتن ادله در حقوق کیفری ایران و برخی موضوعات مشابه دیگر نوشته شده است که می توان از نتایج آن ها در راستای انجام تحقیق حاضر و پاسخ دادن به سؤالات مطرح در آن بهره گرفت. همچنین با توجه به اهمیت این موضوع و نقش ادله ی علمی در کشف و اثبات جرایم، برخی از اساتید به نوشتن مقالاتی در این زمینه همت گماشته اند. از جمله مقاله ی آقای دکتر آخوندی با عنوان «اثبات جرایم منافی عفت از نگاهی دیگر» که البته همانطور که گفتیم در همه ی آن ها صرفاً به طرح مباحثی در خصوص اهمیت ادله ی

علمی و ضرورت به کارگیری و استفاده از آن ها جهت اثبات جرایم اکتفا شده و به سؤالات و فرضیات مطرح در تحقیق حاضر پرداخته نشده است.

فصل اول

کلیات

۱- اهمیت علم حقوق و ادله ی اثبات دعوی در آن

دانش حقوق در میان سایر رشته های دانش از اهمیت ویژه ای برخوردار است. زیرا از یک سو انسان مدنی بالطبع است و به عنوان موجودی اجتماعی ناگزیر از زندگی با همنوعان خویش است. او به حکم طبیعت، در اجتماع کوچک پدر و مادر، زاده می شود و در سایه ی مراقبت ها و عواطف این گروه، نیازمندی های مادی و معنوی خویش را تأمین می کند. پس از گذشت دوران کودکی نیز ناچار است که با دیگران به سر برد و با همکاری آنان خواسته ها و نیازمندی های خود را تأمین کند.

از نظر مادی، انسان موجود ضعیفی است که به تنهایی توانایی مبارزه با طبیعت و دشواری های زندگی را ندارد. همه باید به هم یاری کنند و هر یک گوشه ای از این بار گران را به دوش کشند تا از مجموع قوای ناچیز آنها نیرویی بزرگ به وجود آید و با چیره شدن بر طبیعت، محیط را آماده ی زیستن کند. از جهت معنوی نیز انسان محتاج به محبت است و در همه حال خود را نیازمند الفت و معاشرت با سایرین می بیند. می خواهد دوست داشته باشد و دیگران نیز دوستش بدارند و همین نیاز یکی از عوامل مهمی است که او را به سوی اجتماع می کشاند.

از سوی دیگر خواسته های آدمیان به حکم فطرت، با هم شباهت زیاد دارد. همه می خواهند در روابط خود با دیگران کمتر ضرر ببینند و هر چه بیشتر سود ببرند، همه طالب زندگی آسوده و قدرت بیشتر هستند. پس، طبیعی است که نزاع و خصومت برای جلب منافع بیشتر و تأمین زندگی بهتر در می گیرد!

^۱ - کاتوزیان، ناصر؛ فلسفه حقوق، جلد ۱، صفحه ۳۲.